

Іхтіологічне
товариство
України

ТЕЗИ
III Міжнародної
іхтіологічної
науково-практичної
конференції

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ
ІХТІОЛОГІЇ**

ДНІПРОПЕТРОВСЬК

2010

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
КАФЕДРА ІХТІОЛОГІЇ ТА ГІДРОБІОЛОГІЇ

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
ТЕОРЕТИЧНОЇ І ПРАКТИЧНОЇ
ІХТІОЛОГІЇ**

Матеріали III Міжнародної іхтіологічної
науково-практичної конференції
30 вересня – 2 жовтня 2010 р.

Дніпропетровськ
2010

УДК: 597.2/5(061)

Сучасні проблеми теоретичної і практичної іхтіології // Матеріали III Міжнародної іхтіологічної науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 30 вересня – 2 жовтня 2010 р.). – Дніпропетровськ, 2010. – 192 с.

В збірнику опубліковано матеріали доповідей учасників III Міжнародної іхтіологічної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми теоретичної і практичної іхтіології», що відбулася 30 вересня – 2 жовтня 2010 року в м. Дніпропетровську.

Матеріали відображають сучасний стан та напрямки іхтіологічних досліджень. Розглянуті актуальні теоретичні та практичні питання іхтіологічної науки. Презентовані результати щодо систематики та різноманіття риб, промислу та рибного господарства, генетики та фізіології риб, екології окремих видів та ін.

Для науковців і фахівців у галузі іхтіології, зоології, гідробіології, рибництва, охорони довкілля, а також для студентів, магістрів і аспірантів біолого-екологічних спеціальностей.

Редакційна колегія: О.В.Федоненко (відп. редактор), Т.В.Ананьєва.

Оргкомітет конференції

Голова оргкомітету: Федоненко Олена Вікторівна, зав. кафедри іхтіології та гідробіології Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара.

Члени оргкомітету: Дворецький А.І., Ананьєва Т.В., Єсіпова Н.Б., Шарамок Т.С., Яковенко В.О., Комаров О.С., Ткач Л.М., Драган Ю.М., Кучеренко Є.Є., Маренков О.М.

Підписано до друку 14.09.2010 р. Тираж 80 прим.

Ум.друк.арк. 12. Друк офсетний.

Замовлення № _____

Виготовлено

ЗМІСТ

Абдусаматов А.С., Васильева Т.В. ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СЕЗОННОГО РАСПРЕДЕЛЕНИЯ, ОТНОСИТЕЛЬНОЙ ЧИСЛЕННОСТИ, КАЧЕСТВЕННОЙ СТРУКТУРЫ ПОПУЛЯЦИЙ ОСЕТРОВЫХ РЫБ ВДОЛЬ ЗАПАДНОГО ПОБЕРЕЖЬЯ КАСПИЙСКОГО МОРЯ В 2009 г.	8
Андреева А.Ю., Солдатов А.А. ЧУВСТВИТЕЛЬНОСТЬ ЯДЕРНЫХ ЭРИТРОЦИТОВ <i>SCORPAENA PORCUS</i> L. К РАЗЛИЧНЫМ КОНЦЕНТРАЦИЯМ НИТРИТОВ (ЭКСПЕРИМЕНТЫ <i>IN VITRO</i>).....	10
Астафьева С.С., Васильева Т.В., Федосеева Е.А. АНАЛИЗ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ МОЩНОСТЕЙ ОСЕТРОВЫХ РЫБОВОДНЫХ ЗАВОДОВ ВОЛГО-КАСПИЙСКОГО БАССЕЙНА	12
Барбухо О.В., Жиденко А.О. ВПЛИВ ГЕРБИЦИДУ РАУНДАП НА ВИЖИВАННЯ ІКРИ КОРОПА (<i>CYPRINUS CARPIO</i> L.)	15
Богачик Т.А., Заморов В.В. О СТРОЕНИИ РОТОГЛОТОЧНОГО АППАРАТА БЫЧКА-СИРМАНА <i>NEOGOBİUS SYRMAN</i> (<i>NORDMANN</i>)	18
Болтачев А.Р., Карпова Е.П. ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА ИХТИОФАУНЫ ЧЕРНОГО МОРЯ	19
Булли Л.И., Булли А.Ф. ИЗМЕНЕНИЕ МОРФОЛОГИЧЕСКИХ И ФИЗИОЛОГО-БИОХИМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ООЦИТОВ ПИЛЕНГАСА ПРИ СОЗРЕВАНИИ	23
Вдодович И.В., Климова Т.Н. МЕЖГОДОВАЯ ДИНАМИКА ВИДОВОГО СОСТАВА И ЧИСЛЕННОСТИ МАССОВЫХ ВИДОВ ЛИЧИНОК РЫБ НА ПРИМЕРЕ ПРИБРЕЖНОЙ АКВАТОРИИ МОРЯ У СЕВАСТОПОЛЯ В ЛЕТНИЙ ПЕРИОД 2002-2009 гг.	26
Вишинська С.В., Шарамок Т.С. ОЦІНКА ЯКОСТІ ВОДИ КРЕМЕНЧУЦЬКОГО ВОДОСХОВИЩА	29
Волкова О.М., Беляев В.В., Курганский С.В., Пархоменко О.О., Пришлак С.П. ОСОБЛИВОСТІ РАДІОНУКЛІДНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ІХТІОФАУНИ ПРІСНОВОДНИХ ВОДОЇМ УКРАЇНИ	30
Гончаров Г.Л. ЗНАХІДКИ ДЕЯКИХ РІДКІСНИХ ВИДІВ БЕЗЩЕЛЕПНИХ ТА РИБ У ВОДОЇМАХ БАСЕЙНУ СІВЕРСЬКОГО ДІНЦЯ	33
Гриценко В.Д., Коваленко В.О. МИНУЛЕ, СЬОГОДЕННЯ ТА МАЙБУТНЄ СЕЛЕКЦІЙНО-ПЛЕМННОЇ РОБОТИ В РИБНИЦТВІ УКРАЇНИ	36
Демченко В.О., Демченко Н.А. ЗНАЧЕНИЕ КЛИМАТИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ В ФОРМИРОВАНИИ ИХТИОФАУНЫ АЗОВСКОГО БАССЕЙНА	38
Досаева В.Г., Васильева Т.В. К ВОПРОСУ О ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСКУССТВЕННОГО ВОСПРОИЗВОДСТВА ОСЕТРОВЫХ ВИДОВ РЫБ	40
Ерух Н.Н., Ерух Л.А. ОПЫТ ПОЛУЧЕНИЯ АЛЬБИНОСНЫХ ОСОБЕЙ ГУШКИ ЭНДЛЕРА <i>ROESILIA WINGEI</i> В АКВАРИУМНЫХ УСЛОВИЯХ	42
Есипова Н.Б., Мороз А.П. ЦИТОЛОГИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ СЛИЗИ У РЫБ ПОД ДЕЙСТВИЕМ СТРЕССА	44

Єсіпова Н.Б., Швидкая К.В., Тішина А.А. ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ АДАПТАЦІЇ РИБ ДО УМОВ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	46
Жежеря В.А., Линник П.М. ВМІСТ І СПІВІСНУЮЧІ ФОРМИ АЛЮМІНІУ У ВОДІ ЗАПОРІЗЬКОГО ВОДОСХОВИЩА	48
Жиденко А.А., Кривошиша В.В. ВЛИЯНИЕ ПРОБИОТИКА БПС-44 НА ГЕМАТОЛОГИЧЕСКИЕ ПОКАЗАТЕЛИ КАРПА РАЗНОГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ДЕЙСТВИЯ РАУНДАПА	50
Жур О.И., Яковенко В.А. ИЗУЧЕНИЕ СЕЗОННОЙ ДИНАМИКИ ЧИСЛЕННОСТИ МЕДУЗ РОДА <i>CRASPEDOCUSTA</i> В ЗАПОРОЖСКОМ ВОДОХРАНИЛИЩЕ	53
Забитівський Ю.М., Думич О.Я. СТАНОВЛЕННЯ ІХТІОЦЕНОЗУ У ЯВОРІВСЬКОМУ ОЗЕРІ	55
✓ Заморов В.В., Рижко І.Л., Караванський Ю. В., Друзенко О.В. ПОЛІМОРФІЗМ КАРБОКСІЕСТЕРАЗ БИЧКА-КРУГЛЯКА <i>NEOGOBIVUS MELANOSTOMUS (PALLAS)</i> З ПРИБЕРЕЖНИХ ВОД ОСТРОВА ЗМІЙНИЙ	58
✓ Заморов В.В., Черникова С.Ю., Ковтун О.А., Морозов Ю.В. РЕДКИЕ И ОХРАНЯЕМЫЕ ВИДЫ РЫБ ПРИБРЕЖНОЙ ЗОНЫ ОДЕССКОГО ЗАЛИВА	60
Карпова Е.П., Болтачев А.Р. ИХТИОФАУНА ВНУТРЕННИХ ВОДОЕМОВ КРЫМА	62
Киреева И.Ю. ОЦЕНКА СОВОКУПНОЙ РЫБНОЙ И СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В АГРОЛАНДШАФТЕ СЛАБОАРИДНОЙ ЗОНЫ	65
Климова Т.Н., Гетьман Т.П., Доценко В.С. ИХТИОПЛАНКТОН В РАЙОНЕ КРЫМСКОГО ПОЛУОСТРОВА В ИЮЛЕ 2010 г.	68
Коваленко В.О., Щербина О.П., Коваленко О.В. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РИБОГОСПОДАРСЬКОГО ВИКОРИСТАННЯ ОЗЕРНОГО КОМПЛЕКСУ КАГУЛ-КАРТАЛ	70
Коновалов А.Ф. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПОПУЛЯЦИИ СУДАКА БЕЛОГО ОЗЕРА В УСЛОВИЯХ ИНТЕНСИВНОЙ ПРОМЫСЛОВОЙ НАГРУЗКИ	74
Кулик П.В., Рыков Ю.В. РАЗМЕРНО-ВЕСОВЫЕ И ЭКСТЕРЬЕРНЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ РЕМОНТА ПИЛЕНГАСА <i>LIZA NAEMATOSNEILA</i> (TIMMINSK ET SCHLEGEL, 1845)	77
Кулик П.В., Самойленко Д.А. ПЛОТВА КАК ОБЪЕКТ ПОЛИКУЛЬТУРЫ В СОЛОНОВАТОВОДНЫХ ВОДОЕМАХ	78
Кулиш А.В. К СТРУКТУРЕ НАСЕЛЕНИЯ ВИДОВ <i>SARASSIUS</i> В ВОДОЕМАХ ДОНЕЦКОЙ И ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТЕЙ	81
Куртяк Ф. Ф. ЗАКОНОМІРНІСТІ ФЕНОТИПОВОГО ПОЛІМОРФІЗМУ МІЖ ПОПУЛЯЦІЯМИ ВИДІВ З ВЕРХНІХ ТЕЧІЙ РІЧОК НА ПРИКЛАДІ МІНОГИ УГОРСЬКОЇ <i>EUDONTOMYZON</i> <i>DANFORDI REGAN, 1911 (AGNATHA, RETROMYZONTIDAE</i> <i>VONAPARTE, 1831)</i>	84
Куцоконь Ю.К., Маркович М.П.* ІНТРОДУКОВАНІ ВИДИ РИБ В ЗАКАРПАТТІ	86
Линник П.М., Жежеря В.А., Васильчук Т.О., Линник Р.П. ГУМУСОВІ РЕЧОВИНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЗБІЛЬШЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ РУХЛИВОСТІ АЦ(П) У ПОВЕРХНЕВИХ ВОДОЙМАХ .	89
Лубенець Л.М., Шарамок Т.С. ДОСЛІДЖЕННЯ КОМБІНОВАНОГО ВПЛИВУ ВАЖКИХ МЕТАЛІВ НА ОРГАНІЗМ КОРОПОВИХ РИБ	92

Богачик Т. А., Заморов В. В.

**О СТРОЕНИИ РОТОГЛОТОЧНОГО АППАРАТА БЫЧКА-СИРМАНА
NEOGOBIOUS SYRMAN (NORDMANN)**

*Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова; 65058, г. Одесса,
Шампанский переулок, 2, Украина, hydrobiologia@mail.ru*

Распространение бычка-сирмана *Neogobius syrman* (Nordmann) ограничено опресненными участками лиманов, он многочислен также в Азовском море, где встречается вместе с бычком кругляком *N. melanostomus* (Pallas).

В питании сирмана кроме мелкой рыбы и червей отмечено значительное количество моллюсков. Поэтому на материале, полученном из Азовского моря и Днестровского лимана (Черное море), мы уточняли морфологические особенности строения ротоглоточного аппарата у рыб разной длины, позволяющие данному виду потреблять пищу с плотными покровами. Морфологическому анализу подверглось 10 рыб.

У мелких экземпляров (общей длиной 50 мм) из Азовского моря челюстные кости очень тонкие. Мелкие острые зубы сидят в три ряда, краевые наружные более крупные. На тонких верхне- и нижнеглоточных костях располагаются малодифференцированные зубы с острыми вершинами, нижнеглоточные площадки широко разомкнуты.

У рыб длиной 61 – 71 мм происходит утолщение челюстных костей и постепенное увеличение боковых клыковидных зубов на нижней челюсти. Несколько крупных зубов на верхнеглоточных костях и у основания нижнеглоточных площадок уменьшают ширину разделяющей их щели.

У бычков длиной 115 – 123 мм происходит расширение верхнеглоточных костей за счет обособления задненаружного угла второй площадки. На ней находится множество мелких шиповатых зубов, и она похожа на таковую бычка-кнута *Mesogobius batrachocephalus* (Pallas). Густо покрыты мелкими шиповатыми зубами так же рога нижнеглоточных площадок. Они разомкнуты, но основания их усилены несколькими крупными притупленными коническими зубами.

Для крупных экземпляров длиной 165 мм характерно наличие множества мелких зубов у симфиза на челюстях и крупных клыковидных на нижней челюсти. Подобное зубное вооружение челюстей характерно и для бычков старших возрастных групп из Днестровского лимана. У них уплотнение глоточных костей связано с увеличением конических зубов в верхне- и нижнеглоточных площадках. Более значительно обособлены шиповатые поверхности на глоточных площадках. Пластинчатый отросток на IV верхнежаберной кости не выражен. Это говорит о слабом развитии нижнего косоного мускула глоточного аппарата, хорошо развитого у видов, давящих плотную добычу. Широко разомкнутые рога нижнеглоточных костей имеют крупные вентральные отростки и соединяющий их хорошо развитый поперечный мускул.

Все это свидетельствует о том, что по особенностям строения органов захвата и обработки (сминание, раздавливание) пищи бычок-сирман ближе к бычку-кнуту, который является типичным хищником. На это указывают вооруженные острыми коническими зубами челюсти – способные захватывать мягкую добычу. Глоточный аппарат снабженный участками шиповатых зубов служит для удерживания и транспортировки добычи с мягкими покровами. Обработка добычи в ротовой полости отсутствует.

Мелкого и тонкостворчатого моллюска *Lentidium mediterraneum* (Costa O. G.) сирман потребляет целиком без обработки. Морфологические особенности пищеварительной системы определяют отсутствие в его питании прикрепленных организмов (*Mytilaster lineatus* (Gmelin) и *Balanus* sp.). Они являются лишь случайной пищей. Поэтому в донных биоценозах бычки кругляк и сирман занимают разные экологические ниши, что значительно снижает их конкурентные взаимоотношения.

Болтачев А.Р., Карпова Е.П.

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА ИХТИОФАУНЫ ЧЕРНОГО МОРЯ

*Институт биологии южных морей НАН Украины
пр. Нахимова, 2, г. Севастополь, 99011, Украина, a_boltachev@mail.ru*

Ихтиофауна Черного моря в силу хорошо известных специфических гидролого-гидрохимических условий среды обитания и относительной изолированностью от Мирового океана, генезиса, с одной стороны не отличается видовым разнообразием, но с другой – включает различные экологические группы первично морских и пресноводных по своему происхождению рыб. Необходимо отметить, что Черноморско-Азовский бассейн после очередного соединения со Средиземным морем является самым молодым водоемом Мирового океана и насчитывает около 8 тыс. лет. Перманентный процесс изменения ихтиофауны происходит вследствие естественной медитерранизации и в результате направленной и случайной интродукции новых видов рыб. Наиболее значительный вклад в изучение ихтиофауны Черного и Азовского морей во второй половине 19 века внес известный русский ихтиолог профессор К.Ф. Кесслер. Всего для Черного моря им указывалось 129 массовых и редких видов. По местообитанию до Кесслера выделяли три категории рыб - морские, пресноводные и проходные. Им предложено дополнительно ввести еще 3, а именно: солоноватоводные, разноводные и полупроходные. Нужно отметить, что эта градация наиболее полно характеризует экологическую структуру ихтиофауны Черного моря по местообитанию. Исходя из этой градации, из 129 видов, описанных им в Черном море, зарегистрировано: морских рыб 84 (65,1%), солоноватоводных – 14 (10,8%), полупроходных – 13 (10,1%), проходных и разноводных – по 9 видов (по 7%), типично пресноводные рыбы не отмечены. Дальнейшее более глубокое изучение ихтиофауны Черного моря на основе систематизации всех

випадковою їдою. Велика територія озера, яка перебуває на глибині більше ніж 45м знаходиться в зоні з гіпоксичними умовами та з сірководнем, що унеможливує її використання бентичними видами риб.

На даний момент, як видно з даних, приведених вище, планктонна і бентосна кормова база є досить бідною. У відношенні кормових ресурсів оптимальне становище займають хижі види риб, такі, як щука та окунь, які досить добре розповсюджені, як у літоральній так і у пелагіальній частинах озера.

Умови для нересту лімітують розвиток багатьох видів коропових риб. Так, велика частина літоралі ще не заросла м'якою водною рослинністю, а лише залишаються обвислі глинисті береги, які ще не стабілізувалися, а перебувають у постійному русі через хвилеприбійну діяльність.

Очевидно, озеро має великий потенціал для розвитку великої різноманітності видів риб. Однак динаміка розвитку іхтіофауни великою мірою залежатиме від подальшого розвитку кормових організмів, стабільності берегової лінії і розвитку рослинності.

Література

1. Гайдін А.М. Яворівське озеро /А.М. Гайдін, І.І. Зозуля. Львів, 2007, - 30с.
2. Гузій А.І. Фауна і населення хребетних західного регіону України / А.І. Гузій. Т.1. Розточчя, - Київ.: 1997. – 161с.
3. Забитівський Ю.М. Лесняк В.В. Іхтіофауна річки Шкло // Сучасні проблеми теоретичної та практичної іхтіології: Тези І міжнародної іхтіологічної науково-практичної конференції 18 – 21 вересня 2008 р. -- Канів, 2008. С.62 – 65.

Заморов В. В., Рижко І. Л., Караванський Ю. В., Друзенко О. В.

ПОЛІМОРФІЗМ КАРБОКСИЕСТЕРАЗ БИЧКА-КРУГЛЯКА NEOGOBIOUS MELANOSTOMUS (PALLAS) З ПРИБЕРЕЖНИХ ВОД ОСТРОВА ЗМІЇНИЙ

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова;
65058, м. Одеса, Шампанський пров., 2, Україна, hydrobiologia@mail.ru*

Безумовно, широко розселені види риб диференціюються на популяції, які відрізняються як за чисельністю, так і за біологічними особливостями. Між тим, питання біологічного різноманіття видів, популяцій та ролі спадковості і середовища в їх формуванні мають принципове значення. Крім того, біологічні особливості популяцій – похідних генофондів, які еволюційно склалися, мають пряме відношення до вироблення оптимальної стратегії природокористування та раціональної експлуатації промислових видів. В іхтіології накопичено велику кількість публікацій, в яких біохімічні методи були використані для досліджень генетичної диференціації різних популяцій і угруповань риб.

Для оцінки внутривидової різноманітності чорноморських бичків, проводили аналіз поліморфізму та експресії карбоксистераз бичка-кругляка *Neogobius melanostomus* (Pallas), виловленого в різні сезони (весна, літо, осінь) 2008 та 2009 роки.

Згідно з електрофоретичної рухливості, всі досліджувані ферменти можна розділити на чотири групи. Першу групу складають ферменти, що мають як нафтилацетазну, так і ліпазну активність. Це група найменш рухливих ензимів (R_f від 0,093 до 0,144), найчастіше з великою молекулярною масою і слабо вираженою експресією. Щодо інших груп карбоксистераз, то вони не проявляють ліпазну активність. Друга і третя групи представлені для більшості органів двома фракціями: однією – більш та іншою – менш експресивною. Четверта група найбільш електрофоретично рухлива (R_f від 0,334 до 0,436), але з невеликою експресією, представлена практично слідовими кількостями ізоформ.

При проведенні порівняння естераз бичка-кругляка, виловленого весною на протязі двох років, визначили відмінності як у різноманітності молекулярних форм, так і у електрофоретичній рухливості та активності досліджуваних ферментів. Електрофоретичний спектр естераз у бичків, виловлених в 2009 році більш різноманітний, з великою кількістю форм, які також відрізняються експресією.

Незважаючи на досить високу подібність в експресії виявлених естераз у самців бичка-кругляка, виловленого влітку та восени, все ж таки вдалося виявити розходження в їх поліморфізмі. Як і у весняний період, у кругляка 2009 року виявили більшу кількість фракцій ферментів, які також відрізняються частотою зустрічальності. Активність майже всіх форм ферменту у риб влітку і восени 2008 року була вищою за аналогічну у особин 2009 року.

Розходження в активності ферментів, різноманітність у поліморфізмі (а саме, різна кількість фракцій відповідних груп ферментів та відмінності у їх рухливості) дають можливість припустити, що у той самий сезон у різні роки до острова підходили різні внутривидові угруповання кругляка. Отримані дані стосовно відмінностей в поліморфізмі та експресії карбоксистераз бичка-кругляка, виловленого в різні роки досліджень, є показником різноманітності популяції чорноморських бичків на рівні молекулярного фенотипу.

Популяції, які знаходяться під мінімальним впливом антропогенного чинника і штучно не відтворюються, можуть слугувати моделлю для визначення вихідних принципів та особливостей формування внутривидових угруповань риби. Відомості про біологічну та генетичну різноманітність популяції в період її стабільної чисельності, з одночасним проведенням іхтіологічних, морфометричних і генетико-біохімічних досліджень, можуть становити значний інтерес для удосконалення режиму промислу, збереження генофонду риб.

Заморов В.В.*, Черникова С.Ю.***, Ковтун О.А.*, Морозов Ю.В.*

РЕДКИЕ И ОХРАНЯЕМЫЕ ВИДЫ РЫБ ПРИБРЕЖНОЙ ЗОНЫ ОДЕССКОГО ЗАЛИВА

*Одесский национальный университет имени И.И.Мечникова, биологический факультет,
65058, г. Одесса, Шампанский переулок, 2, hydrobiologia@mail.ru

**Одесский центр Южного научно-исследовательского института морского рыбного
хозяйства и океанографии (ОдЦ ЮЗНИРО), 65028, г.Одесса, ул.Мечникова, 132,
jugniro@meta.ua

Первые данные по видовому составу ихтиофауны Одесского залива опубликованы в начале XX века (Киселевич, 1908; Яцентковский, 1909). В тот период в заливе обнаружено 62 вида рыб. Увеличение антропогенной нагрузки в 60 – 70-х годах прошлого столетия привело к количественной и качественной перестройке прибрежных ихтиоценозов и, как следствие, - к обеднению видового разнообразия ихтиофауны. В 70 – 90-е годы возле Одессы отмечено всего 45 видов рыб (Замбриборщ, Винникова, Заморов, 1995). В конце XX – начале XXI века в северо-западной части Черного моря начался процесс восстановления морских биоценозов, проявившийся, прежде всего, в увеличении видового состава рыб и их численности. В это время в районе Одессы обнаружено 54 вида рыб (Ткаченко, Хуторной, 2001; Хуторной, 2003).

В ходе совместных исследований Одесского национального университета имени И.И. Мечникова и Одесского центра ЮЗНИРО (2005 – 2010 гг.) получены новые данные о видовом составе ихтиофауны в прибрежных водах возле Одессы. Лов проводили ставными сетями длиной 50 м (шаг ячеи 10 – 60 мм) в районе Малого Фонтана (удаление от берега 200 – 500 м, глубина 5 – 10 м) с апреля по декабрь. Для отлова рыб небольших размеров использовали легководолазное оборудование и сачок. Видовые названия приведены по Ю.В.Мовчану (Мовчан, 2008-2009).

За пять лет исследований в прибрежной зоне Одесского залива нами обнаружено 39 видов рыб, из которых наиболее массовыми были бычковые Gobiidae, трехсый морской налим *Gaidropsarus mediterraneus* (L.) и морской язык *Pegusa lascaris* (Risso).

Регулярно, в уловах встречались единичные экземпляры хвостостола *Dasyatis pastinaca* (L.), черноморской кумжи *Salmo trutta* L., длиннорылого морского конька *Hippocampus guttulatus* Cuvier, скорпены *Scorpaena porcus* L., европейского звездочета *Uranoscopus scaber* L., бычка черного *Gobius niger* L., султанки *Mullus barbatus* L. В августе 2010 г. при температуре воды в придонных слоях более +26 оС отмечено увеличение численности султанки у берегов Одессы. Ее относительный улов составил 21 экз./50 м сети в сутки.

К редким видам Одесского залива можно отнести европейскую смариду *Spicara taena* (L.), темного горбыля *Sciaena umbra* L., обыкновенного ошибня *Ophidion gochei* Muller. За весь период исследований поймано по 1 – 2 экземпляра каждого вида. Темный горбыль (1 экз.)

обнаружен в сетях в ноябре 2006 г., смарида (2 экз.) – в октябре 2008 и 2009 г., ошибень – в июне 2010 г. В начале XX столетия ошибня и смариду уже встречали в районе Одессы при температуре до +10 оС и солености до 16 - 17‰ (Хуторной, 2003).

Довольно распространенный в прибрежных районах Черного моря бубырь мраморный *Pomatoschistus marmoratus* (Risso) впервые обнаружен в Одесском заливе в начале XX века (Киселевич, 1908; Яцентковский, 1909). Исследования второй половины XX века свидетельствовали об исчезновении этого вида из залива (Замбриборщ, Винникова, Заморов, 1995; Ткаченко, Хуторной, 2001; Ковтун, Тарасенко, 2005). В августе 2009 г. на песчаном грунте (удаление 100 – 200 м от волнореза) сачком поймано 18 экземпляров бубыря мраморного.

За все время исследований в уловах обнаружено 7 видов рыб, внесенных в Красную книгу Украины (Червона книга України, 2009): русский осетр *Acipenser gueldenstaedti* Brandt et Ratzeburg, обыкновенная белуга *Huso huso* (L.), обыкновенная севрюга *Acipenser stellatus* Pallas, черноморская кумжа, длиннорылый морской конек, темный горбыль, желтая тригла *Chelidonichthys lucernus* (L.).

Русский осетр, обыкновенная севрюга, европейский сарган *Belone euxini* Gunter, длиннорылый морской конек, смарида, султанка, морской дракончик *Trachinus draco* L., европейский звездочет, бычок-кнут *Mesogobius batraciocephalus* (Pallas), бычок-ратан *Neogobius ratan* (Nordmann), черноморская скорпена, желтая тригла, морской язык находятся в Красной книге Черного моря (Black Sea Red Data Book, 1999).

Обыкновенная белуга и длиннорылый морской конек внесены в Приложение II Бернской конвенции (IUCN Red List of threatened animals, 1996) как виды, подлежащие строгой охране. Обыкновенную севрюгу, пухлошекую рыбу-иглу *Syngnathus nigrolineatus* Eichwald и темного горбыля необходимо также охранять согласно Приложения III этой же конвенции.

В Красный список Международного союза охраны природы (www.fishbase.org) внесены белуга и русский осетр как виды, находящиеся под угрозой исчезновения, а также обыкновенный катран *Squalus acanthias* L. и черноморско-азовская проходная сельдь *Alosa pontica* (Eichwald) как уязвимые.

Литература

1. Замбриборщ Ф. С., Винникова М. А., Заморов В. В. Рыбы Одесского залива в прошлом и настоящем // Науч. труды Зоол. музея Одесского гос. ун - та. – 1995. – Т. 2. – С. 19 – 26.
2. Киселевич К. Материалы по ихтиологической фауне Одесского залива // Сборник студенческого биологического кружка при Новороссийском университете. – Одесса, 1908. – №3. – С. 117 – 140.
3. Ковтун О.А., Тарасенко А.А. Современное состояние редких и исчезающих видов гидробионтов северной части Черного моря (по материалам подводных исследований 2000-2003 гг.) // Экологія та суспільство. Збір. наук. праць Ун-ту